

Marek Stokłosa

Przedawnienie skargi kryminalnej w prawie kanonicznym

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 56/4, 139-154

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. MAREK STOKŁOSA SCJ
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

PRZEDAWNIEŃ SKARGI KRYMINALNEJ W PRAWIE KANONICZNYM

Treść: Wstęp. – 1. Krótki zarys przedawnienia w kanonicznym prawie karnym do promulgacji KPK/83. – 2. Przedawnienie skargi kryminalnej w KPK/83. – 3. Przedawnienie skargi kryminalnej o przestępstwa zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary. – Zakończenie.

Wstęp

Institucja przedawnienia, chociaż sięga swymi korzeniami prawa rzymskiego, to jednak w prawie karnym, w założeniach zbliżonych do współczesnych, pojawiła się dopiero na początku XIX wieku w niektórych kodyfikacjach krajów Europy kontynentalnej¹. W zasadniczym aspekcie uniemożliwia pociągnięcie sprawcy przestępstwa do odpowiedzialności karnej na skutek upływu czasu, określonego w przepisach prawa karnego². Przedawnienie nie znosi nigdy przestępstwa, lecz tylko jego karalność. Oznacza to, że osobie, która popełniła przestępstwo, nie można wymierzyć sprawiedliwej kary. Ponadto w innym aspekcie pojęcie przedawnienia w obszarze prawa karnego odnosi się także do wykonywania kary orzeczonej wobec skazanego za popełnione przez niego przestępstwo. Po upływie ustawowych terminów powoduje ono ustanie wykonalności wyroku³.

¹ Por. W. WOŁODKIEWICZ, *Europa i prawo rzymskie. Szkice z historii europejskiej kultury prawnej*, Warszawa 2009, s. 445; D.G. ASTIGUETA, *Delitti imprescrittibili nella Chiesa*, *Periodica* 101(2012) nr 1-2, s. 104

² Por. E. WILEMSKA, *Przedawnienie*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 16, Lublin 2012, k. 616.

³ Por. tamże.

W doktrynie cywilistycznej, jak i kanonistycznej, wysuwa się różne argumenty uzasadniające sens aplikacji instytucji przedawnienia w prawie karnym. Za jej zastosowaniem przemawiają trudności natury procesowej, wraz z upływem czasu percepcja społeczna samego przestępstwa i okoliczności jego popełnienia czy też ewentualna poprawa przestępcy⁴. Po dłuższym upływie czasu od momentu popełnienia przestępstwa mogą pojawić się zasadnicze trudności w zebraniu materiału dowodowego, spowodowane m.in., zniknięciem dowodów rzeczowych, śmiercią lub niemożliwością odnalezienia świadków albo zatarciem w ich pamięci okoliczności związanych z czynem przestępczym. Występująca u świadków tzw. „niepamięć” czy też wadliwe postrzeganie przez nich faktów, spowodowane upływem czasu, może wpłynąć niekiedy na niewłaściwe osądzenie przestępcy lub może podważyć dobre imię osób wciągniętych w postępowanie sądowe. Natomiast w odbiorze społecznym dłuższy upływ czasu od momentu popełnienia czynu przestępczego może wpłynąć na zmiękczenie społeczeństwa, które stopniowo odchodzi od zamiaru dokonania odwetu bądź pragnienia wymierzenia sprawcy surowej odpłaty za wyrządzone zło do postawy przebaczenia i zapomnienia doznanej krzywdy. Innym argumentem przemawiającym za przedawnieniem, chociaż niepodzielnym przez niektórych kanonistów⁵, jest fakt poprawy przestępcy, który z biegiem lat uznaje swoją winę poprzez rezygnację z dalszego złego postępowania. Prowadzony przez niego poprawny styl życia jest odbierany w jakimś sensie jako gest naprawienia szkód spowodowanych przestępstwem. W tym kontekście należy jednak zauważyć, że nie wszystkie przestępstwa, w krajowych systemach karnych lub w przyjętym międzynarodowym prawie karnym, podlegają przedawnieniu⁶.

⁴ Por. I. GRABOWSKI, *Prawo Kanoniczne*, Warszawa 1948, s. 533-534; J. SYRYJCZYK, *Sankcje w Kościele. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 320-321; A. URRU, *Sanzioni penali nella Chiesa*, Roma 1996, s. 143; D.G. ASTIGUETA, *Delitti imperscrittibili ...*, dz. cyt., s. 121-122; D. CITO, *La prescrizione in materia penale*, w: D. Cito (a cura), *Processo penale e tutela dei diritti nell'ordinamento canonico*, Giuffrè Editore, Milano 2005, s. 212-214.

⁵ Por. J. SYRYJCZYK, *Sankcje w Kościele ...*, dz. cyt., s. 320.

⁶ Przepisów o przedawnieniu karalności nie stosuje się, jak postanawia polski Ko-

Zagadnienie przedawnienia, chociaż zostało uregulowane w KPK z 1917 roku i w KPK/83, było okazjonalnie podejmowane w literaturze kanonistycznej. Minimalne zainteresowanie instytucją przedawnienia może usprawiedliwiać znikoma liczba kanonicznych procesów karnych przeprowadzanych w przeszłości, a także klarowność uregulowań w tej materii zawartych w KPK/83, pomimo braku określenia – aż do 2001 roku – wymaganego czasu dla wygaśnięcia skargi kryminalnej w przypadku przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Wraz z publikacją 30 kwietnia 2001 motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela*⁷, wzrosło zainteresowanie przedawnieniem, przede wszystkim w środkach masowego przekazu, w kontekście przestępstw popełnianych na tle seksualnym przez osoby duchowne z osobami małoletnimi poniżej osiemnastego roku życia.

1. Krótki zarys przedawnienia w kanonicznym prawie karnym do promulgacji KPK/83

Instytucja przedawnienia została przyjęta w prawie kanonicznym dzięki dziełu Gracjana [*Concordia discordantium canonum*]. Dekret Gracjana, który jako zbiór prywatny przyczynił się do wyodrębnienia z teologii nauki prawa kanonicznego jako samodzielnej dyscypliny, wyróżnia różne rodzaje przedawnienia. Wprowadza m.in., rozróżnienie między przedawnieniem *odio petentis et favore possidentis* a *odio petentis*. Ponadto wyróżnia przedawnienia uwzględniając kryterium czasowe: dziesięcioletnie, dwudziestoletnie, trzydziestoletnie, a tak-

deks karny w art. 105 §1, do zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstw wojennych. Ma to swoją podstawę zarówno w polskiej Konstytucji, jak i w prawie międzynarodowym. Art. 43 Konstytucji RP wyraźnie podkreśla, że zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości nie podlegają przedawnieniu. Ponadto na płaszczyźnie prawa międzynarodowego podstawą jest Konwencja o nieprzedawnianiu zbrodni wojennych oraz zbrodni przeciwko ludzkości, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 26 listopada 1968 r., która została ratyfikowana przez Polskę (Dz. U. z 1970 r. Nr 26, poz. 208).

⁷ JOHANNES PAULUS II, Litterae Apostolice *motu proprio* datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationis pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, *Sacramentorum sanctitatis tutela*, 30 aprilis 2001, AAS 93(2001), s. 737-739.

że czterdziestoletnie, które odnosi się do przestępstw znieważających miejsca kultu religijnego⁸. Przedawnienie w Dekrecie Gracjana opiera się – jak zauważa prof. D.G. Astigueta – na koncepcji prawa rzymskiego, z uwzględnieniem pewnych modyfikacji⁹.

Od Dekretu Gracjana aż do końca XIX w. występuje w doktrynie kanonistycznej pewna stagnacja w ewolucji instytucji przedawnienia. Utrwaliło się jedynie przekonanie w praktyce sądowej, że skargi kryminalne ulegają przedawnieniu, co w konsekwencji uniemożliwia sędziemu kontynuowanie procesu i wydanie wyroku skazującego¹⁰. Dopiero decyzja Świętej Kongregacji Biskupów i Zakonników z marca 1898 r.¹¹ wznawia w doktrynie kanonistycznej ożywioną dyskusję na temat przedawnienia skargi czynów przestępczych. Kongregacja udzieliła odpowiedzi na wątpliwości biskupa diecezji lubelskiej, które najpierw w 1894 r. zostały przedstawione Kongregacji Interpretacji Uchwał Soboru Trydenckiego, a następnie w 1897 r. Kongregacji Biskupów i Zakonników. Kwestie sporne dotyczyły: „I. *An delicta carnis, a clericis commissa, aliqua praescriptione extinguatur; ita ut certo temporis spatio interiecto, in ea amplius neque inquiri, neque reos poena affici, sive ad instantiam privati accusatoris, sive as vindictam publicam seu ex officio fas sit?* Et quatenus affirmative: II. *Quinam annorum numerus requiratur ad hanc praescriptionem inducendam?*” W odpowiedzi Kongregacja zaznaczyła, że instytucja przedawnienia była znana już w prawie rzymskim, a także stosowana w praktyce sądowniczej. Również w przeszłości były przedstawiane Kurii Rzymskiej sprawy, co do których stwierdzono przedawnienie. Kongregacja potwierdziła, że zarzut przedawnienia może zostać wniesiony przez oskarżonego, jak i z instancji publicznej. Stwierdzenie przedawnienia ma miejsce jedynie na forum sądowym. Dotyczy ono jedynie skargi karnej. Nie obejmuje natomiast skargi cywilnej w sprawach, które mogą mieć związek z popełnionym czynem przestępczym, a dotyczą

⁸ Por. D.G. ASTIGUETA, *Delitti imperscrittibili ...*, dz. cyt., s. 110.

⁹ Por. tamże, s. 111.

¹⁰ Por. tamże, s. 112.

¹¹ ASS 30(1897-1898), s. 677-689.

m.in. ewentualnych roszczeń wobec przestępcy (np. skargi o naprawienie wyrządzonej szkody). Przedawnienie następuje – jak zaznaczono w odpowiedzi – w zależności od popełnionego przestępstwa po roku, po 5 czy 20 latach. Przy tym jednak stwierdzono, że istnieją ciężkie przestępstwa, wobec których skarga nigdy się nie przedawnia. Są to: ojcobójstwo czy matkobójstwo, porzucenie nowonarodzonych dzieci zaraz po urodzeniu, zabójstwo, obraza majestatu, apostazja, herezja, symonia i aborcja. Przedawnienie skargi kryminalnej rozpoczyna swój bieg od dnia popełnienia przestępstwa, z wyjątkiem przestępstw habitualnych lub permanentnych, w przypadku których czas ten zaczyna biec od dnia ustania przestępstwa.

W doktrynie kanonistycznej odpowiedź Świętej Kongregacji Biskupów i Zakonników z marca 1898 r. uznaje się jako dokument, w którym oficjalnie przez Kościół została zaakceptowana instytucja przedawnienia w obszarze kanonicznego prawa karnego, aczkolwiek nie obejmująca wszystkich przestępstw¹². Ponadto przyznaje się, że postanowienia zawarte w odpowiedzi miały znaczący wpływ na ujęcie przedawnienia w kodyfikacji pio-benedyktyńskiej¹³.

Kodeks z 1917 r. w kan. 1702 postanawia, że w sprawach karnych prawo do wniesienia skarg karnych wygasa nie tylko na skutek śmierci winnego lub darowania kary przez właściwą władzę kościelną, ale także po upływie terminu oznaczonego prawem do wniesienia skargi. Termin ten, za wyjątkiem czynów określonych w kan. 1703, upływa zasadniczo po trzech latach. Otóż inny czas został określony dla skarg o doznaną obrazę (w myśl kan. 2355 może to być np. zniewaga honoru czy też obraza godności osobistej słowem, czynem lub pismem), które należy wnosić w ciągu roku. Natomiast przestępstwa przeciwko VI i VII przykazaniu Dekalogu, o których mowa w kan. 2354, 2357 i 2359, przedawniają się po upływie pięciu lat. W przypadku zaś symonii oraz zabójstwa przedawnienie upływa po dziesięciu latach. Trze-

¹² Por. C. PAPALE, *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VII, Parte IV*, Città del Vaticano 2012, s. 120; D.G. ASTIGUETA, *Delitti imperscrittibili ...*, dz. cyt., s. 114.

¹³ Por. D. CITO, *La prescrizione ...*, dz. cyt., s. 217.

ba zaznaczyć, że zasada określona w kan. 1703 nie odnosiła się do przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Świętego Oficjum, której działanie w sprawach karnych jej zarezerwowanych jest określone odrębnymi przepisami.

Kodeks z 1917 roku w kan. 1704 wyraźnie podkreśla, że przedawnienie skargi karnej nie wpływa na skargę cywilną o wynagrodzenie szkód, które ewentualnie powstały na skutek popełnienia przestępstwa. Skargi cywilne mają bowiem własne terminy przedawnienia. W tym samym kanonie prawodawca przyznaje ordynariuszowi pewne kompetencje wobec kandydatów do święceń i duchownych, którym za popełnienie przestępstw nie można wymierzyć kary z racji przedawnienia. Ordynariusz może kandydatów nie dopuścić do święceń, a duchownym, dla uniknięcia zgorzenia, może zabronić sprawowania funkcji świętych bądź usunąć z urzędu, zgodnie z przepisami prawa.

W myśl kan. 1705 przedawnienie skargi kryminalnej rozpoczyna swój bieg od dnia popełnienia przestępstwa, a w przypadku przestępstw ciągłych od dnia, w którym przestępstwo ustało. Natomiast przy przestępstwach habitualnych lub powtarzanych upływ czasu do przedawnienia liczy się od dnia popełnienia ostatniego czynu przestępczego. Jednakże oskarżony o popełnienie przestępstwa jeszcze nieprzedawnionego odpowiada również za dawniejsze czyny przestępcze z tym przestępstwem złączone, nawet, jeśli już uległy przedawnieniu.

2. Przedawnienie skargi kryminalnej w KPK/83

KPK/83 przewiduje dwa rodzaje przedawnienia. W kan. 1362 określa zasady przedawnienia skargi kryminalnej, natomiast w kan. 1363 reguluje kwestię przedawnienia skargi o wykonanie kary. Przedawnienie skargi kryminalnej następuje jedynie przez upływ ściśle określonego czasu od chwili popełnienia przestępstwa. Oznacza to, że po upływie ustawowo określonego czasu nie można sprawcy przestępstwa deklarować lub wymierzyć kary na drodze postępowania sądowego czy administracyjnego. J. Syryjczyk zwraca uwagę, że przedmiotem przedawnienia nie jest samo przestępstwo, gdyż „jest ono historycz-

nym faktem społecznym i nie przestaje istnieć ze względu na jakikolwiek upływ czasu”¹⁴.

Przedawnienie skargi kryminalnej odnosi się do wszystkich rodzajów czynów przestępczych, gdyż prawo karne Kościoła katolickiego nie przewiduje przestępstw, wobec których skarga nie uległaby wygaśnięciu¹⁵. Można mówić jedynie o uchyleniu przedawnienia w przypadku popełnienia przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu. Również przedawnienie skargi obejmuje przestępstwa zagrożone karą *latae sententiae*. Upływ określonego ustawowo czasu odnosi się w tym przypadku do skargi o ewentualną deklarację już zaciągniętej kary w chwili popełnienia przestępstwa¹⁶.

Prawodawca w kan. 1362 §1 przyjmuje, że skargi kryminalne o przestępstwa karane prawem powszechnym przedawniają się zasadniczo po upływie trzech lat. Wyjątkiem są: przestępstwa zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary (kan. 1362 §1, 1°); grupa określonych przestępstw, które przedawniają się po upływie pięciolecia (kan. 1362 §1, 2°); przestępstwa ustanowione prawem partykularnym, dla których prawodawca może przewidzieć inny termin przedawnienia (kan. 1362 §1, 2°).

Wygaśnięcie skargi karnej w przypadku przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary nie jest regulowane kanonami KPK/83, ale normami pozakodeksowymi. Będzie o tym mowa w dalszej części artykułu.

Po upływie pięciu lat ulegają przedawnieniu skargi kryminalne w przypadku popełnienia następujących przestępstw: usiłowanie zawarcia małżeństwa, choćby tylko cywilnego, przez osobę duchowną

¹⁴ Por. J. SYRYJCZYK, *Sankcje w Kościele ...*, dz. cyt., s. 319.

¹⁵ Spotyka się w literaturze opinie o nieprzedawnieniu skargi w przypadku przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Por. A. CALABRESE, *La procedura stragiudiziale penale*, w: I procedimenti speciali nel diritto canonico, Città del Vaticano 1992, s. 277; J. KRUKOWSKI, F. LEMPA, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, w: W. Wójcik, J. Krukowski, F. Lempa, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 4, Lublin 1987, s. 214.

¹⁶ Por. B.F. PIGHIN, *Diritto penale canonico*, Venezia 2008, s. 286-287.

lub zakonną (kan. 1394); konkubinat oraz inne przestępstwa popełniane przez duchownych przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, o których mowa w kan. 1395; zabójstwo, porwanie lub zatrzymanie siłą lub podstępem oraz ciężkie okaleczenie lub zranienie (kan. 1397); przerwanie ciąży (kan. 1398). W kan. 1395 §2 prawodawca wylicza cztery typy przestępstw popełnianych przez duchownych, które naruszają szóste przykazanie, a mianowicie: z użyciem przemocy; pod wpływem gróźb; dokonane publicznie. Czwarte przestępstwo dotyczy wszystkich czynów natury seksualnej popełnionych z osobami małoletnimi poniżej szesnastego roku życia. Szczególna ciężkość tego przestępstwa skłoniła jednak prawodawcę w 2001 roku nie tylko do włączenia tego czynu przestępczego popełnianego przez duchownych do katalogu przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, ale także do podwyższenia wieku niepełnoletniej ofiary do ukończenia osiemnastu lat¹⁷. W konsekwencji skarga kryminalna w przypadku popełnienia tego przestępstwa nie ulega przedawnieniu po upływie pięciolecia, ale według okresu określonego ustawą specjalną, dotyczącą ciężkich przestępstw zarezerwowaną wyżej wspomnianej dykasterii.

Również przedawnieniu ulegają skargi kryminalne o przestępstwa ustanowione w prawie partykularnym. Zasadniczo wygasają po upływie trzech lat, chyba, że ustawa prawa partykularnego określiła inny czas przedawnienia w zależności od ciężkości przestępstwa.

Prawodawca KPK/83 w obliczaniu przedawnienia, w przeciwieństwie do Kodeksu z 1917 roku, nie posługuje się czasem użytecznym, ale wprowadza czas ciągły przedawnienia, który biegnie zasadniczo nieprzerwanie od dnia popełnienia przestępstwa, tak w przypadku

¹⁷Zasadnicze zmiany dotyczące przestępstwa *contra mores*, o którym mowa w kan. 1395 §2, zostały wprowadzone już w 1994 roku ustawą partykularną, zatwierdzoną przez papieża Jana Pawła II dla Konferencji Biskupów USA [Por. SEGRETERIA DI STATO, *Rescritto «ex audientia Ss.mi*, 25 aprile 1994]. Ustawa ta również określiła zasady przedawnienia skargi kryminalnej wobec tego rodzaju przestępstwa, które zostały uwzględnione w opracowaniu norm dla całego Kościoła katolickiego, opublikowanych w 2001 roku. Por. J. LLOBELL, *I delitti riservati alla Congregazione per la dottrina della fede*, w: *Le sanzioni nella Chiesa*, Quaderni della Mendola 5, Milano 1997, s. 275-276.

przestępstw publicznych jak i tajnych¹⁸. Określenie tego dnia zależy jednak od faktu, czy mamy do czynienia z pojedynczym niepowtarzalnym w czasie czynem przestępczym, czy też z przestępstwem permanentnym bądź habitualnym. W pierwszym przypadku, w myśl kan. 1362 §2 przedawnienie skargi kryminalnej rozpoczyna swój bieg od dnia popełnienia przestępstwa. Natomiast przy przestępstwie permanentnym, a więc w sytuacji nieprzerwanego trwania sprawcy w czynie przestępczym (np. konkubinat, herezja lub apostazja) lub też przy przestępstwie habitualnym, polegającym na wielokrotnym przekraczaniu tego samego prawa (np. uprawianie handlu lub transakcji przez duchownych wbrew przepisom kanonów), termin przedawnienia zaczyna biec od dnia popełnienia ostatniego czynu przestępczego¹⁹. Kodeks z 1917 roku w kan. 1705 §3 mówił także o przedawnieniu skargi kryminalnej w stosunku do przestępstw ciągłych, które zostały pominięte w KPK/83.

Termin *ad quem* wygaśnięcia skargi kryminalnej jest przyjęty dla wszystkich przestępstw. Będzie to ostatni dzień upływu czasu określonego ustawowo dla konkretnego przestępstwa, licząc od przyjętego dnia *ad quo*.

Bieg przedawnienia może ulec także przerwaniu. W literaturze kanonistycznej można się jednak spotkać z dwoma różnymi stanowiskami w tej materii²⁰. Są kanoniści, którzy biorąc pod uwagę treść kan. 1512, 4°, odnoszącą się do wszelkiego rodzaju przedawnień, przyjmują, że przedawnienie skargi kryminalnej ulega przerwaniu na skutek prawnego wezwania sądowego bądź w momencie dobrowolnego sta-

¹⁸ Por. J. SYRYCZYK, *Sankcje w Kościele ...*, dz. cyt., s. 324-325. Przedawnienie w przypadku przestępstw tajnych, według postanowienia Świętej Kongregacji Biskupów i Zakonników z marca 1898 r., rozpoczynało swój bieg chwili dotarcia wiadomości o przestępstwie do oskarżyciela lub inkwizytora. Jednak tak określony termin *ad quo* nie został ujęty w Kodeksie z 1917 r. i w KPK/83. Por. C. PAPALE, *Il processo penale ...*, dz. cyt., s. 120.

¹⁹ Por. V. DE PAOLIS, D. CITO, *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Città del Vaticano 2000, s. 274.

²⁰ Por. C. PAPALE, *Il processo penale ...*, dz. cyt., s. 121-122.

wienia się stron w sądzie w celu prowadzenia sprawy²¹. Samo wniesienie skargi kryminalnej – jak podkreśla J. Syryjczyk – nie przerywa biegu przedawnienia²². Oznacza to, że fakt przedawnienia zostaje stwierdzony przez sędziego w czasie trwania instancji sporu. Za tą argumentacją przemawia norma kan. 1726, która nakłada na sędziego obowiązek przerwania postępowania i wydania orzeczenia uniewinnającego, gdyby w trakcie procesu karnego zostało dowiedzione, że oskarżony o popełnienie przestępstwa nie był jego sprawcą, a równocześnie złożona skarga kryminalna uległa przedawnieniu²³. Inna grupa kanonistów uważa, że przedawnienie ulega przerwaniu w momencie dokonania pierwszej czynności procesowej, jaką jest przedłożenie sędziemu skargi²⁴. D. Cito stoi także na stanowisku, że czas przedawnienia biegnie także podczas postępowania na drodze dekretu pozasądowego, o którym mowa w kan. 1342 i 1718 §1, 3°, aż do momentu wydania dekretu. Jeśli wówczas zostanie stwierdzone, że skarga kryminalna wygasła, to w myśl kan. 1720, 3° wydanie dekretu skazującego staje się niemożliwe²⁵. W tej sytuacji ordynariusz powinien wydać dekret deklarujący przedawnienie *actio criminalis*²⁶. Wszyscy są jednak

²¹ Por. J. SYRYJCZYK, *Sankcje w Kościele ...*, dz. cyt., s. 325; D.G. ASTIGUETA, *Delitti imperiscriptibili ...*, dz. cyt., s. 118; J.L. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDEO, *Algunos interrogantes en la disciplina codicial sobre la prescripción de la acción criminal*, w: *Iustitia et iudicium*. Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz, (a cura di) J. Kowal e J. Llobell, Libreria Editrice Vaticana 2010, vol. IV, s. 2182-2183.

²² Por. J. SYRYJCZYK, *Sankcje w Kościele ...*, dz. cyt., s. 325.

²³ Według C. PAPALE sytuacja ujęta w kan. 1726 ma miejsce wówczas, kiedy sędzia po rozpoczęciu procesu dochodzi do przekonania, że *actio criminalis* już *ab origine* nie powinna być przedłożona z racji upływu ustawowego terminu, o którym mowa w kan. 1362. Decyzja o uniewinnieniu powinna być wydana również w przypadku postępowania na drodze administracyjnej. Por. C. PAPALE, *Il processo penale ...*, dz. cyt., s. 122; tenże, *Formulario commentato del proceso penale canonico*, Città del Vaticano 2012, s. 27. Ponadto dyspozycja kan. 1726 może być zastosowana także w dochodzeniu wstępnym. Por. J. KRUKOWSKI, *Kan. 1718*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. V, Poznań 2007, s. 405.

²⁴ Por. B.F. PIGHIN, *Diritto penale ...*, s. 284; D. CITO, *La prescrizione ...*, dz. cyt., s. 223.

²⁵ Por. Por. B.F. PIGHIN, *Diritto penale ...*, dz. cyt., s. 284.

²⁶ Por. Por. C. PAPALE, *Il processo penale ...*, dz. cyt., s. 85.

zgodni, że bieg nie ulega przerwaniu w przypadku podjęcia czynności związanych z dochodzeniem wstępnym, o których mowa w kan. 1717-1718²⁷. Natomiast jeśli w trakcie dochodzenia wstępnego okazałoby się, że skarga kryminalna uległa przedawnieniu, wówczas ordynariusz w myśl kan. 1718 §1, 1° powinien wydać dekret o niewszczygnięciu postępowania karnego²⁸.

Przedawnienie skargi kryminalnej nie wpływa na skargę sporną o naprawienie i wynagrodzenie szkód, które z przestępstwa mogły powstać.

3. Przedawnienie skargi kryminalnej o przestępstwa zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary

KPK/83 w kan. 1362 §1, 1° postanawia, że skarga kryminalna w przypadku przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary nie ulega przedawnieniu według zasady ogólnej po trzech latach, ani po upływie pięciu lat, jak to ma miejsce w przypadku przestępstw, o których mowa w kan. 1362 §1, 2°. Brak określenia okresu powodował pewne trudności w interpretacji przedawnienia skargi z tytułu przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Ponadto istniały pewne trudności w ustaleniu, które z ciężkich przestępstw są zarezerwowane tej dykasterii. Źródłem owych trudności był brak zestawienia w KPK/83 takich przestępstw, a także dyspozycja kan. 6 §1, 3°, znosząca wszystkie ustawy karne wydane przez Stolicę Apostolską, które nie zostały włączone do KPK/83. Stąd też oczekiwano pozakodeksowej interwencji legislacyjnej, która rozwiązałaby zaistniałe trudności. Tych oczekiwań spełniła Konstytucja apostołska *Pastor Bonus* o reformie Kurii Rzymskiej z 28 czerwca 1988 r.²⁹, która w art. 52 rezerwuje Kongregacji Nauki Wiary kompetencję rozpatrywania przestępstw jej zarezerwowanych przeciwko wierze oraz poważniejszych przestępstw zarówno przeciwko

²⁷ Por. D. CITO, *La prescrizione ...*, dz. cyt., s. 224; B.F. PIGHIN, *Diritto penale ...*, dz. cyt., s. 284.

²⁸ Por. C. PAPALE, *Formulario commentato ...*, dz. cyt., s. 27.

²⁹ JOANNES PAULUS II, *Constitutio Apostolica de Romana Curia Pastor Bonus*, 28 iunii 1988, w: *Enchiridion Vaticanum 11(1988-1989)*, ss. 492-635. Tłumaczenie polskie W. Kacprzyka w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i opr. W. Kacprzyk - M. Sitarz, Lublin 2006, s. 217-257.

obyczajom jak i popełnionych w sprawowaniu sakramentów³⁰. Dopiero Jan Paweł II, mając na uwadze troskę Kościoła o ochronę świętości sakramentów Eucharystii i pokuty oraz czystości obyczajów w materii szóstego przykazania Dekalogu, wspomnianym już Listem apostołskim motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 roku, promulgował normy definiujące najpierw *delicta graviora* zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary, a następnie określające procedurę postępowania, dotyczącą stwierdzenia czy też wymierzenia odpowiednich kar kanonicznych.

Katalog ciężkich przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary z biegiem czasu uległ pewnemu rozszerzeniu, a także została zatwierdzona przez papieża możliwość uchylecia okresów przedawnienia wobec tych przestępstw na uzasadnioną prośbę poszczególnych biskupów³¹. Wprowadzone uzupełnienia oraz doświadczenie Kościoła zarówno w stosowaniu wspomnianych norm, jak i w zmierzaniu się z współczesną rzeczywistością nowych problemów moralnych i dyscyplinarnych doprowadziło do opublikowania, po dziesięciu latach od ogłoszenia przez Jana Pawła II w 2001 roku motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, nowego tekstu *Normae de gravioribus delictis*, zatwierdzonego 21 maja 2010 roku przez papieża Benedykta XVI³².

³⁰ Mimo tych trudności, w literaturze kanonistycznej pojawiły się próby ujęcia przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Por. J. LLOBELL, *I delitti riservati* ..., dz. cyt., s. 237-278.

³¹ 7 lutego 2003 roku papież zatwierdził propozycję Kongregacji dotyczącą możliwości uchylania przedawnienia i włączenia do ciężkich przestępstw zarezerwowanych dwóch przewinień naruszających świętość sakramentu pokuty, a mianowicie: pośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi świętej oraz nagrywania i rozpowszechniania treści spowiedzi św. przez środki społecznego przekazu. Por. B.F. PIGHIN, *Diritto penale* ..., dz. cyt., s. 616; Ch. J. SCICLUNA, *Procedura e prassi presso la Congregazione per la Dottrina della Fede riguardo ai delicta graviora*, w: D. Cito (red.), *Processo penale e tutela dei diritti nell'ordinamento canonico*, Milano 2005, s. 281-282.

³² Zmodyfikowany tekst *Normae de gravioribus delictis*, wraz z syntezą tychże modyfikacji i krótkim zarysem historycznym Norm «Motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*», jest dostępny na stronie Internetowej Stolicy Apostolskiej w różnych językach: http://www.vatican.va/resources/index_it.htm (data dostępu: 20.09.2013). Również teksty w języku polskim zostały opublikowane w polskim wydaniu *L'Osservatore Romano* nr 10(326) 2010, s. 53-59.

Nowy dokument nie znosi zasadniczego tekstu *Normae de gravioribus delictis* z 2001, ale wprowadza pewne modyfikacje, które dotyczą zarówno norm zasadniczych jak i norm proceduralnych,

Dokonane korekty dotyczą również zasady przedawnienia skargi karnej w przypadku popełnienia przestępstwa zarezerwowanego Kongregacji Nauki Wiary. Zostaje wydłużony z dziesięciu do dwudziestu lat czas przedawnienia się skargi karnej w zakresie przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, przy zachowaniu prawa tej dykasterii do uchylania tego przedawnienia w poszczególnych przypadkach (art. 7 §1). Obliczanie czasu przedawnienia *actio criminalis* następuje zgodnie z postanowieniami kan. 1362 §2 KPK/83, czyli od dnia popełnienia przestępstwa, lub – jeśli przestępstwo jest permanentne bądź habitualne – od dnia jego ustania (art. 7 §1). Jednak w przypadku przestępstwa przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnionego przez duchownego z osobą nieletnią poniżej osiemnastego roku życia, okres przedawnienia rozpoczyna bieg od dnia, w którym nieletni ukończył osiemnasty rok życia (art. 7 §2).

Po upływie dwudziestolecia przedawnia się skarga kryminalna wobec następujących przestępstw z racji zastrzeżenia ich Kongregacji Nauki Wiary:

1) przestępstwa przeciw wierze (art. 2): herezja, apostazja i schizma, o których mowa w kan. 751 i 1364 KPK/83;

2) przestępstwa przeciw świętości Eucharystii (art. 3): zabieranie lub przechowywanie postaci konsekrowanych w celu świętokradczym, albo ich profanacja (kan. 1367 KPK/83); usiłowanie sprawowania liturgicznej czynności Ofiary eucharystycznej (kan. 1378 §2, 1° KPK/83); symulowanie sprawowania liturgicznej czynności Ofiary eucharystycznej (kan. 1379 KPK/83); koncelebranie Ofiary eucharystycznej z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają sukcesji apostołskiej i nie uznają godności sakramentalnej święceń kapłańskich (kan. 908 i 1365 KPK/83); konsekrowanie w celu świętokradczym tylko jednej postaci eucharystycznej, z pominięciem drugiej albo obu postaci podczas sprawowania Eucharystii lub poza nią;

3) przestępstwa przeciw świętości sakramentu pokuty (art. 4): rozgrzeszenie współnika grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu poza niebezpieczeństwem śmierci (kan. 977 i 1378 §1 KPK/83); usiłowanie udzielenia abszolucji lub zabronione słuchanie spowiedzi (kan. 1378 §2, 2° KPK/83); symulowanie abszolucji sakramentalnej (kan. 1379 KPK/83); nakłanianie penitenta do grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu w czasie spowiedzi albo z jej okazji lub pod jej pretekstem, jeśli ma ono na celu popełnienie grzechu z samym spowiednikiem (kan. 1387 KPK/83); bezpośrednie lub pośrednie naruszenie tajemnicy sakramentalnej (kan. 1388 §1 KPK/83); złośliwe nagrywanie za pomocą jakiegokolwiek urządzenia technicznego lub upowszechnianie w środkach komunikacji społecznej treści – prawdziwych czy fałszywych – przekazanych przez spowiednika czy penitenta podczas spowiedzi sakramentalnej prawdziwej lub symulowanej³³;

4) przestępstwo w zakresie sakramentu święceń (art. 5): usiłowanie udzielenia święceń kobiecie³⁴;

5) przestępstwa przeciw moralności (art. 6): przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnione przez duchownego z osobą mającą habitualnie upośledzenie używania rozumu; nabywanie lub przechowywanie bądź też upowszechnianie przez duchownego pornografii przedstawiających nieletnich poniżej czternastego roku życia.

Wyżej wymienione zasady przedawnienia w przypadku przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary mają również zastosowanie do katolickich Kościołów wschodnich.

Zakończenie

Dobro publiczne wspólnoty Ludu Bożego wymaga od wszystkich wiernych Kościoła katolickiego zachowania prawa Bożego i kościelnego. Jego naruszenie może dotyczyć prawa osób fizycznych lub prawnych bądź też norm prawa, wydanych przede wszystkim dla za-

³³ Por. Dekret Kongregacji Nauki Wiary z 23 września 1988 roku, AAS 80(1988), s. 1367.

³⁴ Por. Dekret Kongregacji Nauki Wiary z 19 grudnia 2007 roku, AAS 100(2008), s. 403.

chowania dobra publicznego. Dość często naruszenie to konstytuuje przestępstwo, gdyż sprawca dopuszcza się czynu zabronionego, za którego popełnienie przewidziano sankcję karną. Reakcją na naruszenie prawa osób fizycznych lub prawnych jest proces sporny, którego wszczęcie jest uzależnione od woli osoby pokrzywdzonej. Natomiast odpowiedzialnością w przypadku naruszenia norm prawa karnego materialnego powinno być wszczęcie z urzędu (*ex officio*) procesu karnego w celu wymierzenia sprawcy przestępstwa odpowiedniej kary. Jej wymierzenie ma na celu naprawienie powstałego zgorzenia, wyrównanie naruszonej sprawiedliwości oraz poprawę przestępcy. Kompetentną władzą do wszczęcia procesu karnego, po wyczerpaniu środków wymienionych w kan. 1341, jest ordynariusz (kan. 1718 §1, 1°), do którego należy decyzja skierowania sprawy na drogę sądową lub administracyjną. Wszczęcie postępowania zakłada przedstawienie podejrzanemu oskarżenia, które jednak nie może przeciągać się zbyt długo w czasie. Jeśli nastąpi przekroczenie ustawowo określonego czasu od momentu popełnienia przestępstwa, wówczas zachodzi przedawnienie skargi kryminalnej, a tym samym wygaśnięcie prawa karania przestępcy. Prawodawca KPK/83 w kan. 1362 §1, w zależności od ciężaru przestępstw, przewiduje cztery różne okresy wymagane do zaistnienia przedawnienia. Zasadniczym uzupełnieniem tych przepisów są *Normae de gravioribus delictis* z 2001 r., które zostały zmodyfikowane 21 maja 2010 r. przez papieża Benedykta XVI. Normy te nie tylko rezerwują Kongregacji Nauki Wiary najcięższe przestępstwa, ale także definiują czas przedawnienia skargi kryminalnej dla przestępstw zarezerwowanych, wraz z możliwością ich uchylenia. Oznacza to, że odpowiedzialność karna w przypadku najcięższych przestępstw wywołujących wielkie zgorzenie, nawet po upływie kilkudziesięciu lat, może nie ulec przedawnieniu.

The prescription of the criminal action in Canon Law

The common weal of a community of the People of God requires for all the faithful of the Catholic Church the keeping of the law of God and of the Church. The violation of this law may interfere in the rights of a physical or juridical persons or the legal norms issued primarily for the sake of the public good. Quite often, this violation con-

stitutes an offense, as the perpetrator commits a forbidden criminal act, for which the juridical sanction is foreseen. The reaction for the violation of the rights of physical or legal persons are legal proceedings, which initiation is dependent upon the will of the victim. In the case of a violation of the norms of criminal law should be the initiation from the office (*ex officio*) of the criminal process to impose the appropriate punishment to the offender. This imposition aims at restitution of the scandal and of justice and the improvement of the offender. After having exhausted the means mentioned in can. 1341, the competent authority to initiate criminal trial is the Ordinary (Can. 1718 § 1.1°), who takes the decision to refer the matter to the court or administration. Initiation of the juridical proceedings involves presentation of the accusations to the suspect, which, however, can not be dragged on too long in time. When the specified period of time, since the offense was committed, has passed, then there is a expiration of the criminal complaint, and thus the lapse of the right to punish the offender. The legislature KPK/83 in can. 1362 § 1, depending on the weight of the crime, provides four different laps of time required for the existence of expiration. The essential complement to these regulations are *Normae de gravioribus delictis* of 2001, which have been modified May 21, 2010 by Pope Benedict XVI. These norms not only reserve for the CDF the most serious crimes, but also define the lapse of the expiration of criminal complaints for offenses that are reserved, along with the possibility of repeal. This means that criminal responsibility for serious crimes which cause great scandal, even after several decades, may not be time-barred.